

Két negyvennyolcas portré a Csíki Székely Múzeum gyűjteményében

(Rövid vázlat a szabadságharc
esztétikájáról)

(Kivonat)

A Csíki Székely Múzeum 1848–49-es gyűjteményében két arckép is található: az egyik olajfestmény, GECZŐ János honvédtisztnek a SZAMOSSY Elek által megfestett arcképe, a másik egy daguerotípija, amely KOSSUTH Lajost ábrázolja. A kor portretistája társadalmi köve-telményt szolgált, a honvédtiszt arcképe ezért lehet a szabadságharc kifejezésének esztétikai síkon sokkal gazdagabb megvalósulása, mint a sokkal jelentősebb 1848–49-es személyiség KOSSUTH da-guerotípija-ábrázolása. A két arckép egybevetése a szabadságharc esztétikájának irányába nyithat.

*

A forradalom, de inkább a szabadságharc eszménye ellenállhatatlan vonzást gyakorolt a normális emberi lét és alkotás iránti vággyal beoltott 19. századi kortársakra. Talán az általános jellegű forradalom ezért is válhatott Magyarhonban szabadságharccá.

A forradalomnak szabadságharccá való országos szintű kibomlása olyan mérvű szellemiséget igényelt, ami csak műveltségfolytonosságban és a rangfüggetlen együvé tartozás érzésében gyökerezhetett. Ennek a „műteremtés”-nek a kezdetben nemzetközi ideologikus terjesztettségét, szórtságát nemzeti gondolkodók szabadságszelleme fizikailag nem mérhető összefogó erővé vagy valamiféle megfoghatatlan matériává alakította.

Úgy is fogalmazhatok: a szabadságharcnak esztétikai töltete volt. Ez a jelző mintha nem illene egy véres, áldozatoktól terhelt s végső soron erkölcsileg is megszenvedett háborúra. De mégis ráillik, mert az esemény csak a másik fél számára jelentett háborút, és mert a szabadságharcban rejlő fenséges minősége emeli számunkra a tényeket a műalkotások kategóriájába.

Korának s a kor utózőngéjének művészetesztétikája is tartalmazza azt a szellemi töltetet, melyet példaként használok, mert jól tükrözi a kor ama realizmusát, melynek következményeként létrejött egy valódi polgárság. SZÉKELY Bertalan szavaiból megtudjuk, hogy olyan (volt) a kor realizmusa, „amely a természetből csak azt utánozza, ami a gondolat előállítására, valóstítására (realizálására) és lehetővé tételére szükséges, tehát elvonás és öntudatos választás.”¹

Ebből az tűnik ki, hogy a szabadságharc nemcsak bátorságot, hanem tudatos egyéni gondolkodást, testreszabottságot, szervezethez, tehát ön-meghatározottságot is igényelt.

A koreszményt nem véletlenül igyekeztem egy festőnek a szavaival megidézni. Utalni szeretnék általa a múzeumunk tulajdonában levő két műtárgyra, melyek szervesen kapcsolódnak a szabadságharchoz, s gyűjteményünk jeles darabjai. Mindkettő portré; az egyik olajfestmény, a másik daguerotípija, s mindkettő elsősorban műfajának megfelelő esztétikai minőséget képvisel.

Mielőtt az említett kincseinket megnevezném, GENTHON István művészettörténész-től idézek, aki a szabadságharcot megelőző időkben az építészettel még szerves egységet alkotó, de a 19. századra önállósult táj- és zsánerképek mellett létező portréfestészetről így ír: „Ami a kép összeteljesítményét illeti, korunkat az arcképfestés mindent lebíró zöme teszi jellemzővé.”² Ez nemcsak egy önmagát fejlesztő művészeti irányvonal eredménye, hanem társadalmi követelmény volt, amit a szaktudomány portretista feladatorként tart nyilván. Ezt a feladatot a 19. század hatvanas éveig rajztanárkodó arcképfestők látták el. Ezeknek jellegzetes típusa MUNKÁCSI Mihály első tanítója, SZAMOSSY Elek

*Az EME BNyTt Szo. 1998. évi, sepsiszentgyörgyi Vándorgyűlésén tartott előadás

volt. A portretista feladatkört végül a századvégen a fotográfia váltotta föl.

Említett olajfestményünk GECZŐ János honvédtisztet ábrázolja³, szerzője éppen SZAMOSSY Elek, a daguerotípiá pedig KOSSUTH Lajosról készült⁴. Mindkét alkotás kora és tartalma szerint szorosan kapcsolódik a szabadságharc-hoz, s néhány KOSSUTH-bankóval és fegyverrel együtt múzeumunk 48-as gyűjteményét képezi.

A két arckép közül csak a GECZŐ-portré igazolja tökéletesen a 19. század esztétikáját uráló, a goethei és schellingi gondolatiság felértékeléséből származó hegeli szépnék a fogalmát, mely röviden így szól: „az eszme átcsillog az alakon”.

A képzőművészetben az alak nemcsak személyt, hanem formát is jelent. De más, nem képzőművészeti formákat is lehet alak fogalommal illetni, természetesen átvitt értelemben. A szabadságharcnak is volt megjelenési módja, azaz esztétikai értelemben alakja, hiszen egy fenséges eszmének a megszemélyesítése volt. Ebben az összefüggésben a hegeli szép eszméje ráillik az eseményre is, nemcsak az esemény egyes szereplőinek a képzőművészeti ábrázolására.

E két dolog összekapcsolhatósága miatt válik műértékben a daguerotípiát műfajilag fölülmúló SZAMOSSY-kép a szabadságharc esztétikumának a hordozójává, holott a daguerotípiá a szabadságharc legjelentősebb s máig legeszményítettebb személyiségének, KOSSUTH Lajosnak az arcképét mutatja.

Jegyzet

1. **Magyar Művészet 1890–1919**, I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1981, 91. old.
2. **I.m.**, 87. old.
3. Készítésének helye és ideje ismeretlen
4. Philadelphia, 1852 (AMNM jelzése szerint – SZ.A.)

Două portrete pașoptiste în colecția Muzeului Secuiesc al Ciucului

(Schită privind estetica luptei pentru libertate)
(Rezumat)

În colecția „1848–1849” a Muzeului Secuiesc al Ciucului se păstrează două portrete: unul s-a executat în ulei, de către portretistul Elek SZAMOSSY, și este portretul unui ofițer pașoptist, János GECZŐ, celălalt, un daguerotip, îl reprezintă pe Lajos KOSSUTH. Portretistul vremii trebuia să facă față unor așteptări venite din partea societății, portretul ofițerului devine tocmai de aceea o realizare mult mai valoroasă a exprimării luptei pentru libertate la nivel estetic, cu toate că daguerotipul reprezintă o personalitate pașoptistă mult mai importantă. Analiza în paralel a celor două portrete poate să ne inițieze în înșăși estetica luptei pentru libertate.

Two Portraits of Revolutionaries in the Collection of the Székely Museum of Csík

(Sketch on the Aesthetics of the War for Independence)
(Abstract)

In the „1848–49” collection of the Székely Museum of Csík two portraits are preserved: one was painted in oil by Elek SZAMOSSY, representing a revolutionary officer, the other is a daguerreotype representing Lajos KOSSUTH. The artist of the time had to face the expectations of society, therefore the portrait becomes a much more valuable work of art as it represented an expression of the war for independence on an aesthetic level. The analysis of the two portraits can initiate us in the aesthetics of the war for independence itself.

1. ábra KOSSUTH Lajos portréja, daguerotípiá

